

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет
Кафедра етнології та краєзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана з науково-педагогічної та
навчальної роботи

«27» _____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Народна культура українців

для студентів

галузь знань
спеціальність
освітній рівень
освітня програма
вид дисципліни

03 Гуманітарні науки
032 Історія та археологія
другий (магістерський)
Етнологія
обов'язкова

Форма навчання   денна
Навчальний рік   2021 /2022
Семестр   2
Кількість кредитів ECTS   3
Мова викладання, навчання
та оцінювання   українська
Форма заключного контролю   залік

Викладач: Данилевич Аліса Петрівна кандидат історичних наук, асистент кафедри етнології та краєзнавства

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. _____ а 2022 р.
(підпис, ПІБ, дата)
на 20__ /20__ н.р. _____ «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: Ігнатенко Ірина Василівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри етнології та краєзнавства; Данилевич Аліса Петрівна, кандидат історичних наук, асистент кафедри етнології та краєзнавства

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри етнології та краєзнавства

(Капелюшний В.П.)

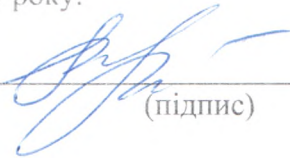
(підпис)

Протокол № 13 від 30 червня 2021 р.

Схвалено науково - методичною комісією історичного факультету

Протокол від № 7 від 26 серпня 2021 року.

Голова науково-методичної комісії

(Терес Н.В.)

(підпис)

ВСТУП

1. Мета дисципліни направлена на формування системного уявлення магістрів про традиційну народну культуру українців сер. ХІХ – поч.. ХХ ст., насамперед її духовної складової, що проявляється в обрядах життєвого циклу людини.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* основні тенденції становлення та розвитку української етнології.

2. *Вміти* застосовувати основні наукові підходи та сучасний історико-етнологічний інструментарій при вивченні традиційної народної культури.

3. *Володіти* навичками аналізу історичних, етнографічних, фольклорних джерел; встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розуміти базові поняття в етнології; володіти методами і специфікою польового антропологічного дослідження.

3.Анотація навчальної дисципліни Процеси, що відбуваються в сучасному українському соціумі, характеризуються значним підвищенням інтересу до духовної спадщини, культури наших предків, адже культурні надбання є багатим джерелом для розуміння різних аспектів життя народу, вони дають можливість розібратись у багатьох явищах не тільки минулого, а й сучасного. Зрештою, сприяють національно-культурній розбудові України. Саме тому нагальною потребою є вивчення всього комплексу традиційної духовної культури українців. Насамперед, це стосується основних етапів людського життя: обрядів життєвого циклу та ритуалів, звичаїв, вірувань тощо, що їх супроводжують. Відтак, навчальна дисципліна «Народна культура українців» має на меті ознайомити магістрів з ключовими обрядами життєвого циклу людини та як вони впливали на повсякденне та святкове життя наших предків.

4. Завдання (навчальні цілі): формування цілісної системи знань про традиційну народну культуру українців українців, насамперед її духовної складової, що найяскравіше проявляється в обрядах життєвого циклу людини, зокрема родильній, весільній та поховальній обрядовості.

5. Результати навчання за дисципліною:

Код	Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)	Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з Код Результат навчання (РН) дисципліни
1.1.	<i>Знати</i> структуру основних традиційних обрядів життєвого циклу людини: родильного, весільного та поховального;	<i>Лекція, самостійна робота</i>	Реферат І	10%
1.2.	<i>Знати</i> основні прояви ритуальної практики в	<i>Лекція, самостійна робота</i>	Реферат ІІ	10%

	обрядах життєвого циклу;			
1.3.	<i>Знати</i> семантику та символіку родинних обрядів, функціональне значення їх окремих елементів;	<i>Лекція, семінар, самотійна робота</i>	Бліц-опитування	10%
1.4.	<i>Знати</i> локально-специфічні та загальні риси обрядово-магічної культури українців.	<i>Лекція, семінар, самотійна робота</i>	Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест)	10%
2.1.	<i>Вміти</i> проаналізувати стан висвітлення проблеми і визначити рівень наукового осмислення теми.	<i>Лекція, семінар, самотійна робота</i>	Бліц-опитування	10%
2.2.	<i>Вміти</i> прослідкувати спадковість народної культури українців від середини ХІХ ст. до сьогодення.	<i>Лекція, семінар, самотійна робота</i>	Усне опитування	10 %
2.3.	<i>Вміти</i> з'ясувати, що було втрачено, а що набуто протягом минулого століття у галузі народної культури українців;	<i>Лекція, семінар, самотійна робота</i>	Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест)	10%
2.4.	<i>Вміти</i> виявити причини змін у цій сфері народної культури;	<i>Лекція, семінар, самотійна робота</i>	Усне опитування	10%
2.5.	<i>Вміти</i> розкрити досліджуване явище в загальноукраїнському контексті;	<i>Лекція, семінар, самотійна робота</i>	Усне опитування	10%
2.6.	<i>Вміти</i> показати регіональну самобутність та виразність народної культури українців.	<i>Лекція, самотійна робота</i>	<i>Підсумкова контрольна робота (залік)</i>	10%

**6. Співвідношення результатів навчання дисципліни
із програмними результатами навчання**

Результати навчання дисципліни (ОК 15)	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6
Програмні результати навчання										
1. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.	+	+	+							
6. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.						+	+	+		
15. Вміти адаптувати результати наукових досліджень під час організації науково-дослідної роботи етнологів по збиранню та опрацюванню етнографічного матеріалу.									+	+

7.1. Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (тест): РН 1.1, 1.3 – 10 балів/6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (тест): РН 1.5.– 10 балів/6 балів.
3. Бліц-опитування з тем ЗМ1 (2 опитування) РН 1.1., 1.2. – 10 балів/6 балів
4. Бліц-опитування з тем ЗМ1 (1 опитування) РН 1.5.– 5 балів/2 бали
5. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ1: РН 1.3. – 20 балів/12 балів.
6. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ2: РН 1.4.-1.5.– 15 балів/10 балів.
7. Реферат з тем ЗМ2: РН 1.4, 1.5. – 10 балів/6 балів.
8. Підсумкова контрольна робота (залік) Р.Н. 2.1, 2.2. – 20 балів/12 балів

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів:

- бали, отримані за модульні контрольні роботи;
- бали, отримані за роботу на семінарських заняттях;
- бали, отримані за самостійну роботу (за підготовку рефератів та участь у бліц-опитуванні);
- бали, отримані за підсумкову контрольну роботу (за письмові розгорнуті відповіді).

(Зразки завдань для модульних контрольних робіт, тематику рефератів та питання підсумкової контрольної роботи див.: Навчально-методичний комплекс з даної дисципліни).

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари та самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-7, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 8-11.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється під час семестрового оцінювання (семінарські заняття, контрольна робота, бліц-опитування, реферат) та підсумкового оцінювання (підсумкова контрольна робота, залік).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання максимум 80 балів; підсумкове оцінювання (залік) – максимум 20 балів.

Змістовий модуль 1. Народна культура українців. Життєвий цикл людини. Народження. Дитинство. Молодість.		Змістовий модуль 2. Народна культура українців. Життєвий цикл людини. Зрілість. Старість. Смерть.		Підсумковий модульний контроль
40 залікових балів (максимум)		40 залікових балів (максимум)		20 балів
Самостійна робота (два бліц-опитування, реферат)	Модульний контроль (тест)	Самостійна робота (два бліц-опитування, реферат)	Модульний контроль (тест)	80 макс.
20 макс.	20 макс.	20 макс.	20 макс.	

САМОСТІЙНА РОБОТА Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у формі бліц-опитування на лекціях, оцінювання рефератів, модульних контрольних робіт.

На лекційних заняттях проводяться *бліц-опитування* (загалом 4 за семестр) щодо понять та визначень, які студент має засвоїти в процесі опанування програмного матеріалу курсу. Правильна відповідь на одне запитання оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент під час одного бліц-опитування – 5.

Реферати студент подає викладачеві не пізніше ніж за два тижні до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема Реферат 1 (до 15 березня) і Реферат 2 (до 1 травня).

Критерії оцінки реферату:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми 7-8 балів;
- тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування 5-6 балів;
- реферат переважно компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише один окремий аспект теми 1-2 бали.

Теми рефератів з кожного змістовного модулю викладач пропонує студентам на першому занятті відповідного модулю: ЗМ1 – початок вересня; ЗМ2 – початок листопада.

Модульний контроль

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться *модульні контрольні роботи (МК)*, зокрема, Контрольна робота ЗМ1 (кінець жовтня) і Контрольна робота ЗМ2 (середина грудня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 20 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 0,5 бала. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються відповідно до чинних нормативних документів університету.

6. ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА (ЗАЛІК)

На передостанньому семінарі з дисципліни з усього обсягу пройденого і відведеного на самостійну роботу студентів матеріалу проводиться підсумкова контрольна робота (2 завдання). Студент повинен дати письмову розгорнуту відповідь.

Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи (від 1 до 20 балів за одне завдання)

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми 19-20

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу 16-18

Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання 13-15

Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки 10-12

Відповідь фрагментарна, відображені лише окремі аспекти проблеми 7-9 Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі 4-6

Відповідь містить значні помилки елементарного рівня 1-3

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (модульні контрольні роботи, бліц-опитування, реферати).

Обов'язковою вимогою для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є набрання студентами не менше 20 балів під час семестрового оцінювання. Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж критично-розрахунковий мінімум – 20 балів, для одержання заліку необхідно у визначені викладачем терміни пройти співбесіду з пропущених лекцій для того, щоб набрати критичний мінімум і бути допущеним до складання заліку.

Рекомендований мінімум для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) - 36 балів. При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль1	Змістовий модуль2	ПМК залік /	Підсумкова оцінка
Мінімум	26	26	28	80
Максимум	40	40	20	100

7. Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій

<i>Назва Теми</i>	<i>Лекції</i>	<i>Семінари</i>	<i>Самостійна робота</i>
Змістовий модуль 1.			
Народна культура українців.			
Життєвий цикл людини в обрядах та віруваннях:			
Народження. Дитинство. Молодість.			
Тема 1. Вступ. Джерела та історіографія курсу	1	-	4
Тема 2. Уявлення про зачаття та ембріологічний розвиток дитини	1	-	4
Тема 3. Народні погляди на причини безпліддя та засоби лікування	1	1	4
Тема 4. Вагітність та пологи у традиційній культурі українців	1	1	4
Тема 5. Народні погляди на абортівні та контрацептивні засоби	1	1	4
Тема 6. Народження дитини. Родильна обрядовість	1	1	4
Тема 7. Хрестильна обрядовість українців	1	1	4
Тема 8. Обряди, пов'язані із прилученням дітей до обрядового та господарського життя	1	1	4
Тема 9. Молодість. Передшлюбні звичаї й обряди українців	1	1	4
Тема 10. Весільні обряди та звичаї в Україні	1	1	4
Змістовий модуль 2			
Життєвий цикл людини в обрядах та віруваннях:			
Зрілість. Старість. Смерть.			
Тема 11. Роль жінки у народній культурі українців	1	1	4
Тема 12. Роль чоловіка у народній культурі українців	1	1	4
Тема 13. Передпохоронні звичаї та обряди	1	1	2
Тема 14. Похоронні звичаї та обряди	1	1	4
Тема 15. Післяпохоронні звичаї та обряди	1	1	2
Тема 16. Обряди життєвого циклу: традиції та сучасність	1	1	4
<i>Загалом з курсу</i>	16	16	60

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – 16 год.

Семінари – 14 год.

Самостійна робота – 60 год.

Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Боряк О. Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українців: між профанним і сакральним. – К., 2009. – 400 с.
2. Грушевський Марко, Кузеля Зенон Дитина у звичаях та віруваннях українського народу. – Репр. Вид. 1906 р. – К., 2017. – Ч.1. – 234 с.; – К., 2017. – Ч.2. – 196 с.
3. Ігнатенко І. Традиційна обрядово-магічна культура українців. – К., 2016. 160 с.
4. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). – Львів, 2012. – 287с.
5. Маєрчик М. Ритуал і тіло: структурно-семантичний аналіз обрядів українського родинного циклу. – К., 2011. – 328 с.
6. Народна культура українців: життєвий цикл людини : історико-етнологічне дослідження у 5 т. / Наук. ред. М. Гримич. – Т.2: Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура. – К., 2010. – 568 с.
7. Народна культура українців: життєвий цикл людини : історико-етнологічне дослідження у 5 т. / Наук. ред. М. Гримич. – Т. 3: Зрілість. Жіноцтво. Жіноча субкультура. – К., 2012. – 480 с.
8. Народна культура українців: життєвий цикл людини: Іст.-етнол. дослідж.: У 5 т. / Наук. ред. М. Гримич. – К., 2008. – Т. 1: Діти. Дитинство. Дитяча субкультура.
9. Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / Наук. ред. М. Гримич. – Т. 4: Зрілість. Чоловіки. Чоловіча субкультура. – К., 2013. – 584 с.
10. Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / Наук. ред. М. Гримич. – Т. 5: Старість. Смерть. культура вшанування. – К., 2015. – 430 с.

Додаткові:

1. Болтарович З. Народна медицина українців. – К., 2022. – С. 280.
2. Васянович О. «Нечисті» покійники в метеорологічних уявленнях жителів Центральноукраїнського Полісся // Народознавчі зошити. – 2006. – № 3 – 4. – С. 399 – 402.
3. Вовк Ф. Шлюбний ритуал та обряди на Україні / Ф. Вовк // Студії з української етнографії та антропології — Мистецтво, 1995. — С. 219—323.
4. Горошко Л. М. Символіка води в обрядовій традиції жителів Черкащини / Л. М. Горошко. — К. : ПП Олег Філюк, 2014. — 256 с.
5. Гримич М. Вінчання у весільній обрядовості українців // Етнічна історія народів Європи. – К., 2005. – Вип. 19. – С. 5–12.
6. Гузій Р. Б. З народної танатології: карпатознавчі розсліди. – Л., 2007. – 352 с.
7. Ігнатенко І. Жіноче тіло у традиційній культурі українців. – К., 2014. – 234 с.
8. Ігнатенко І. Народна медицина українців середнього Полісся (на польових етнографічних матеріалах) / І. Ігнатенко. — 2-ге вид — К. : Інтелектуальна книга, 2015. — 336 с.
9. Ігнатенко І. Християнське вчення та народні уявлення про етіологію та лікування хвороб: мирне співжиття у народній культурі українців // Етнічна історія народів Європи. – К., 2010. – Вип. 31. – С. 79-88.
10. Ігнатенко І. Чоловіче тіло у традиційній культурі українців. – Харків, 2016. – 226
11. Метка Л. Глина й глиняний посуд в українській народній медицині (ХІХ — початок ХХІ століття) / Л. Метка. — Полтава : Асмі, 2014. — 248 с.

12. Нагорнюк О. Матеріали до картографування явищ поховально-поминальної атрибутики та уявлень, пов'язаних з кладовищами Середнього Полісся / О. Нагорнюк // Наукові записки. — Вип. VI. — Рівне, 2008. — С. 235—239.
13. Народна культура, фольклор і мова українців Канади: анотований бібліографічний покажчик видань із фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Н. Г. Солонська, Г. О. Борисович ; ред.: Т. Д. Антонюк, В. Ю. Симкович. — Київ: НБУВ, 2021. — 518 с.
14. Несен І. Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX–XX ст.). — К.: Центр захисту культ. спадщини від надзвичайних ситуацій, 2004. — 280 с.
15. Пономарьов А., Боряк О., Косміна Т. Українці. Народні вірування, повір'я демонологія. — К., 2021. — 216 с.
16. Сумцов М. Ф. Дослідження з етнографії та історії культури Слобідської України / Упоряд., підгот. тексту, передм., післям. та прим. М. М. Красікова. — Х.: АТОС, 2008. — 558 с.; с. іл.
17. Сушко В. Життя нескінченне: поховальна обрядовість українців Слобожанщини XIX – XXI ст. — Харків, 2012. — 236 с.